

Bevara Kulturarvet ÅLAKUSTEN (Calle Ericsson)

Kriterier för immateriella kulturarv (IK)

(Krister Malm, International Council for Traditionell Music, ICTM)

1(5)

- **En klar juridisk mening** -- IK har i Sverige en sådan, - se Unescodefinition samt konventionstexten
- **Kultur som överförs mellan generationer** -- ålafisket bygger i stor utsträckning på överförd kunskap mellan de som ägnar sej åt detta fiske, första skriftliga dokumentation på 1200-talet
- **Företeelse som är unik för respektive nation och inte ha en motsvarighet någon annanstans** -- Hanöbuktens hommefiske efter ål står med svårighet att finna på andra platser
- **Unik juridisk reglering** -- drättsystemet minst 500 år, 1511 brev Jens Holgersen Glimminge, 1556 Förordning för kustfiske
- **Integrerad i en särpräglad miljö** -- Hanöbuktens sand på land och i hav, hamnlös kust
- **Beskrivning under en lång tidsaxel** -- historisk dokumentation under 500 år
- **Utsatt för hot om fortsatt existens** -- vattenkraftens åderlåtning på vandringsål, miljögifter - förändringar i vattensystem vattenmiljöer, fiskelagar/regler som hindrar generationsväxling, hårt predatortryck från säl och skarv

Immateriellt Kulturarv

2003 instiftade **Unesco** *Konventionen för skydd av det immateriella kulturarv / Convention for the Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage*).

Konventionen trädde i kraft år 2006 då 30 länder hade ratificerat den. Tanken bakom konventionen är att bevara icke-materiella kulturella komponenter såsom **munlig tradition** (även språk och uttryck), **performancekonst** (traditionell musik, dans och teater), **sociala seder** (även ritualer och festseder), **kunskap om naturen och universum** (även seder som sammanhänger med detta) och **traditionellt hantverk**.

Ålakustens kulturarvsförening

Orgnr: 802471-1247

www.alarv.se

Immateriella kulturkomponenter kan inte utnämnas till världsarv och därmed inte upptas på världsarvslistan.

Däremot kan de tas upp på Unescos listor The List of Intangible Cultural Heritage in Need of Urgent Safeguarding eller The Representative List of the Intangible Cultural Heritage of Humanity och på så sätt få motsvarande officiella status som ett **VÄRLDSARV**.

Enligt konventionen, är det immateriella kulturarvet – eller **det levande arvet** – mänsklighetens drivkraft för den kulturella mångfalden och dess underhåll är en garanti för fortsatt kreativitet.

Definition

Immateriellt kulturarv innebär: de sedvanor, representationer, uttryck, kunskap, färdigheter – liksom instrument, föremål, artefakter och kulturella platser som de är förknippade med – de samhällen, grupper och i vissa fall, individer erkända som en del av sitt kulturarv. Detta immateriella kulturarv, som överförs och överförs från generation till generation, återskapas ständigt av samhällen och grupper som svar på deras omgivning, deras samspel med naturen och deras historia, och ger dem en känsla av identitet och kontinuitet, vilket främjar respekt för kulturell mångfald och mänsklig kreativitet. Vid tillämpningen av denna konvention, kommer man att överväga endast sådana immateriella kulturarv som är förenliga med gällande internationella mänskliga rättigheter, liksom med kraven på ömsesidig respekt mellan samhällen, grupper och individer och en hållbar utveckling.

Institutet för Språk och Folkminnen fick 2010 regeringens uppdrag att upprätta kriterier och förteckna förslag till immateriella kulturarv. Rapporten var klar i februari 2014.

NU FÖRTECKNADE: (se www.levandetraditioner.se)

- Ålakustens kulturarv
- Fäbodkulturer
- Kunskapen om läkeväxter
- Handmakeri, Helsingborg – Hestra
- Varvskompetens träskrov, Hällevikstrand Orust

- Laggning av träkärl
- Nyckelharpa, Uppland
- Ångfartygstrafik, hela landet
- Bastbinne i Ödenäs Västergötland
- Berättarnätet Sagobygden Kronoberg
- Franskpolering – cellulosalack
- Sång och dans kring midsommarstången
- Klapp – rams och sånglekar
- Knutsmasso – Uppland
- Purim – judisk högtid
- Fika, hela landet
- Smörgåsbordet, hela landet

För att se de ca 300 av Unesco listade immateriella kulturarven,

surfa: [intangible cultural heritage list](#), där kan du läsa en beskrivning på vart och ett, dessutom se en videofilm på vart och ett. Du har att göra i ca 50 timmar, mycket intressant...

Föreningen Ålakustens ålafiske som kulturarv deltar under Riksantikvarieämbetet i arbetet med att förteckna det som för Sveriges del kan föreslås bli immateriella kulturarv.

Regionmuseet och Länsstyrelsen undersöker möjligheterna att göra Rompeboden, en ålabod vid Rigeleje till ett kultureservat. Skåne har tidigare enbart ett kultureservat, Örnäs, i Göingeskogarna.

Ålakusten, sträckan Åhus – Stenshuvud, ingår som en del i Biosfärområdet Kristianstad, Vattenriket.

Se www.alarv.se

Ålakustens kulturarv, bärande innehåll

Åladrätten

- en juridisk definierad term, skattelagt fiske som bokförs som särskild fastighet, att betrakta som fast egendom. Anor från danskt 1200-tal.

"hurru monnghe böndher påå hwar bååth ähr, huru monnghe stycker näth hwar ägher och huadh the giöra aff hwar bååth och manndz dräth" (Förordning för kustfisket 1556)

(det som en man kunde dra, det område där en man ensam kunde dra nät upp ur sjön och försörja sej på fångsten)

- ursprungligen ett feodalt fiske reglerad av konung, kyrka och adel.
- ursprungligen 140 drätter mellan Åhus och Stenshuvud.

Ålahomnor

- finns ej att köpa, måste tillverkas på plats, anpassas till vattendjup och havsstruktur
- stort antal ingående delar i nätkonstruktionen som byggs ihop till en sammanlagd längd på upp till 300 meter, landarm inräknad.

Hommebåtar

- i princip köllös ekträbåt för 1-3 man, mellanting mellan blekingeeka och sydkustsnipan, byggd på fri hand utan ritning eller mall, anpassad till hamnfri sandstrand, harbaren.
- ursprungligen avsedd för rodd, nu oftast plastad med utombordare.

Ålakusten hommefiske

- ålafisket bedrivs från hamnfri kust
- står ej att återfinna någon annanstans, kan närmast jämföras med de i Kalmarsund förr pålade ålbottengarnen
- grundprincipen har i stort enbart påverkats av utombordaren och nylongarnet

Ålfiskekunskap

- att fiska ål idag, bygger stor i utsträckning på "ärvd" kunskap, far till son / lejekarl. Jämförelse kan göras med smeden och hans son förr i tiden.
- de som övertog fisket fungerade som kunskapens stafettpinne

Byggnadskultur

- ålabodar är ej avsedda för boende, ofta namngivna efter händelser - skrönor: Smugglareboden, Tvillingaboden
- hängen, område arrangerat för hantering / skötsel av homnor

Språkvärld

- benämningar / ord på redskap, hommekonstruktionens delar, åltyper, väder, vatten, båtar etc kräver en specifik ordbok / lexikon: stackarm, mule, meluck /melycke, bäl

Ålen som mat

- unika tillagningsmetoder (lua, halma m fl) som inte förekommer för övrigt inom matvärlden
- avsaknad av industriell tillagning (konserver)
- ålagillen / kalas som företeelse skulle ev kunna jämföras med gåsamiddag?, f ö finns inga motsvarigheter (kräftskivor, hummerfester, surströmmingsfest är moderna företeelser)

Fångstmetoder i Sverige

- alla alternativa fångstmetoder: ljustra, blindhutting, länk- o småryssjor, långrev, ålakistor, mete är förbjudna, förutom det licensierade fisket

Ålens socioekonomi

- ålen som betalningsmedel i stället pengar, till drättägaren och lejefolk kan ha förekommit fram till 1980, är nu helt borta

Kulturresevat

- Rompeboden, en historisk ålabod i anslutning till ett aktivt ålafiske, under tillblivelse.
- Kan hela kuststräckan bli ett kulturresevat?

Skrönor - tradering, historiska händelser, vidskepelse

- ålafisket har under århundradena genererat otaliga historier - skrönor, mer eller mindre sanna som bidrar till atmosfären runt ålafisket.
- Katastrofen / väderfenomenet med orkan och stormflod på 1870-talet som drabbade hela södra Östersjön
- Fiskeresultatet 1959 som saknar motstycke
- Vantamannen, Tackaren och många fler

Hot mot ålafisket i Hanöbukten

- vattenkraftens omfattande decimering av vandringsål, in och ut
- miljöförändringar, miljögifter - försurning av sötvattenssystem tillika havet
- internationellt rovfiske på glasål
- förekomsten av ål minskar
- upplösningen av åladrätter
- förvandlingen av ålabodar till fritids- permanentbostäder
- nya fiskelagar, enbart licensierat fiske
- nya fiskelagar, minskade fiskevolymmer - tider
- nya fiskelagar som sätter tvångströja på ålfiskaren, som inte "får" bli sjuk och någon annan sköter hans fiske
- nya fiskelagar som gör att ålafisket inte kan följa generationsväxling, inte kan ärvas eller köpas
- hårt predatortryck från säl (70000x4=28000 ton fisk/dag och skarv (90000x0,4=3600 ton fisk/dag)